

kom. dr inż. **Barbara KACZMARCZYK**¹

Przyjęty/Accepted: 30.04.2013; Zrecenzowany/Reviewed: 04.09.2013; Opublikowany/Published: 30.09.2013

BEZPIECZEŃSTWO I JEGO TYPOLOGIE

Safety and Its Typologies

Streszczenie

Badania bezpieczeństwa trwają od lat. Dyskusje dotyczące bezpieczeństwa mieszczą się w wielu dziedzinach i dyscyplinach naukowych. Szczególne miejsce wśród nich zajmują nauki społeczne, a w nich nauki o bezpieczeństwie. Wskazuje to na interdyscyplinarność tej problematyki, a tym samym na ogromne znaczenie dla człowieka, grupy społecznej, narodów, państw, organizacji międzynarodowych itd. Naukowa eksploracja problematyki związanej z bezpieczeństwem nie pozwala dziś wyodrębnić wspólnych kryteriów dla przywołanych powyżej dziedzin i dyscyplin naukowych, które w sposób jednoznaczny pozwoliłyby na wprowadzenie do nauki wspólnej typologii bezpieczeństwa. Świadomość tego nie zwalnia jednak z poszukiwania takich rozwiązań. Jest to przedsięwzięcie trudne i złożone. Jego istotą jest bowiem poszukiwanie wspólnych płaszczyzn i naukowo uzasadnione niwelowanie różnic. Artykuł ten jest próbą takiej przeglądowej, naukowej eksploracji. W jej efekcie zaprezentowano typologię bezpieczeństwa, która ponad wszelką wątpliwość nie jest rozwiązaniem ostatecznym, a jedynie głosem w dyskusji. U podstaw tego stanowiska znajdują się rozwiązania wykorzystane w artykule, będące wnioskami z badań prowadzonych przez ekspertów z zakresu nauk o bezpieczeństwie, politologii, stosunków międzynarodowych, ochrony środowiska i prawa. Przedmiotowy artykuł wskazuje na potrzebę konsolidacji wysiłków ekspertów w wielu zakresach bezpieczeństwa. Jest to podstawowy obowiązek ludzi nauki związany z poszukiwaniem racjonalnych rozwiązań służących rozwojowi oraz wypełnieniu służebnej roli nauki wobec człowieka.

Summary

Security research has been done for years. Discussion about security is present in many science fields especially in social science, particularly security science. That is why security research is interdisciplinary and has great importance for human, society, state and international organizations. Scientific explorations of this topic are not enough to extract criteria which would allow for introduction of the common typology of security. But this is not an argument to stop exploring this very complex problem. Its essence is to find common grounds and eliminate differences. This article is an attempt at such scientific overview and exploration of this problem. In result the article presents typology of security which is not the final version but only a part of the discussion.

The article presents research scholars of Security Science, Political and International Relations Science, Environmental Protection Science and Law Science. The aim of this article is to show the necessity to consolidate all experts' efforts from many fields of safety in order to find rational solution to this problem.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, zagrożenie, typologia, organizacja, system;

Keywords: safety, danger, typology, organization, system;

Typ artykułu: artykuł przeglądowy;

Type of article: review article;

1. Wprowadzenie

Występujące coraz częściej zagrożenia w różnych sferach życia, a także prawdopodobieństwo wystąpienia nowych spraw, że każdy człowiek troszczy się, w miarę swoich możliwości, o bezpie-

czeństwo swoje oraz bliskich. Powyższy stan chce osiągnąć poprzez podejmowanie wielu czynności. Należy zauważyć, że bezpieczeństwo może dla każdego człowieka znaczyć zupełnie coś innego. Zarówno w potocznym rozumieniu, jak i w naukowym próżno szukać jednej definicji. Zdaniem J. Marcza-ka trudność ta wynika ze względu „na (...) ogromny, wszechogarniający zakres kategorii bezpieczeństwa, bardzo trudny, a chyba wręcz niemożliwy do zwięzłego opisanego i zdefiniowania” [14; s. 20]. Niewątpliwie o bezpieczeństwie mówi się od bardzo daw-

¹ Regionalne Centrum Badań nad Bezpieczeństwem w Bielsku-Białej; ul. A. Frycza Modrzewskiego 12, 43-300 Bielsko-Biała, Polska; barbara.kaczmarczyk1979@gmail.com; Regional Safety Research Centre [editor's own translation]; Poland;

na. Jest ono obecne w wielu dyscyplinach naukowych, jednak bez wątplenia zwłaszcza w praktyce stanowi bardziej złożony problem. Dyskusje w powyższym zakresie trwają do dziś. Czym zatem jest bezpieczeństwo?

2. Zakres przedmiotowo-podmiotowy bezpieczeństwa

Wyjaśnieniem tego zagadnienia zajmowali się i nadal to czynią, zarówno ludzie nauki, jak i praktyki. Korzystanie ze zdobytej wiedzy w nauce, w przeszłości i obecnie, jest nieodłączne w procesie prowadzenia badań nad zagadnieniami bezpieczeństwa. Na przestrzeni lat obserwuje się korzystanie z osiągnięć wielu dziedzin i dyscyplin naukowych, w szczególności z nauk przyrodniczych, humanistycznych, społecznych, ścisłych i medycznych. Coraz bardziej złożony charakter bezpieczeństwa sprawia, że niezbędne jest rozszerzenie obszarów penetracji naukowej przez inne dyscypliny i subdyscypliny naukowe. Według W. Chojnackiego są nimi [5]: filozofia, literatura, religia, sztuki piękne i muzyka; antropologia, pedagogika i psychologia w odniesieniu do percepcji zagrożeń; bezpieczeństwo ekonomiczne; bezpieczeństwo międzynarodowe; socjologia bezpieczeństwa; etyka bezpieczeństwa; bezpieczeństwo informacyjne; bezpieczeństwo w cyberprzestrzeni. Jak podkreśla W. I. B. Beveridge, korzystanie ze zdobytej wiedzy w świecie nauki jest konieczne. Uważa on, że „odkrywczy są ludźmi, którzy dostarczają zworników do łuków budowli i ukazują światu całkowitą strukturę dzieł wznoszonych głównie przez swych poprzedników (...). Zdarza się, że zasada lub technika powstała w jednej dziedzinie wiedzy, po przeniesieniu do innej dziedziny staje się dla niej podstawą rozwoju (...). Większość odkryć znajduje szersze zastosowanie w dziedzinach, do których zostały przeniesione, niż w tych w których powstały. W tych nowych dziedzinach stają się one często narzędziami ułatwiającymi dalsze odkrycie” [3; s. 147].

Termin „bezpieczeństwo” w piśmiennictwie dotyczącym przedmiotu rozważań postrzegany jest na wiele sposobów. Etymologia angielskiego słowa *security* oznaczającego bezpieczeństwo pochodzi od łacińskiego terminu *sine cura*, co oznacza „bez obawy, bez lęku”. Bezpieczeństwo już w XV wieku kojarzyło się ze słowem „bezpieczny”, co oznaczało „taki, któremu nic nie grozi” [4; s. 26], natomiast w wieku XVI odbierane było jako „beztroski, spokojny; śmiały, odważny, poufały, zażyły; pewny, pewny siebie” [4; s. 26].

Słownik języka polskiego określa bezpieczeństwo jako stan, a dosłownie „stan niezagrożenia, spokoju, pewności” [4; s. 26] natomiast *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego* jako „gwarancję rozwoju społeczeństwa i jego przetrwa-

nia. To nietrwały stan, który wymaga ciągłej troski, ale daje poczucie pewności, gwarantuje jego zachowanie oraz daje szansę na przyszły rozwój” [19; s. 13]. Podobną definicję prezentuje słownik nauk społecznych UNESCO, gdzie bezpieczeństwo jest „identyczne z pewnością i oznacza brak zagrożenia albo ochronę przed nim” [6; s. 629]. Najbardziej uniwersalną definicją wydaje się być zawarta ta w *The Oxford Dictionary*, gdzie bezpieczeństwo to „stan lub uczucie, że jest się bezpiecznym” [25; s. 749]. Definicje leksykalne identyfikują bezpieczeństwo jako pewność, zabezpieczenie przed czymś i wskazują, iż oznacza ono tak brak zagrożenia, jak i ochronę przed zagrożeniem [30; s. 5], przy czym pewność należy postrzegać jako gwarancję niewystępowania bądź eliminację zagrożeń. Zjawisko opisane powyżej należy traktować jako wartość motywacyjną, która inspirowa do działania, jako specyficzny proces o dynamicznym charakterze, zarówno w odniesieniu do treści, jak i do form oraz metod zapewniania [30; s. 5].

Prowadząc rozważania w zakresie bezpieczeństwa, należałoby zacząć od jego potocznego rozumienia, które obejmuje:

- poczucie wolności od zagrożeń,
- poczucie spokoju, komfortu życia,
- brak zagrożeń utraty życia, zdrowia, mienia,
- bezkolizyjne współistnienie człowieka i otoczenia (również przyrodniczego),
- wiarę w skuteczność pomocy na wypadek zagrożeń [12; s. 56].

W tego rodzaju pojmowaniu istotne są występujące „przekłamania”, czyli błędy bądź nieprawdziwe informacje, które mogą przedstawiać rzeczywistość w zupełnie innym świetle niż faktyczny. Taki stan daje wiarę i nadzieję człowiekowi, by mógł zachować pewność co do jego wyobrażenia o bezpieczeństwie w środowisku, w którym funkcjonuje, tym samym oddalając od siebie prawdę. Powyższa sytuacja jest bezpieczna z punktu widzenia psychologicznego każdego człowieka, co ma swoje pozytywne odzwierciedlenie wśród społeczeństwa. Powoduje ona brak dodatkowych zagrożeń wywołanych paniką wśród społeczności. Powyższe świadczy o tym, że potoczna wiedza może nie być wiarygodna, dlatego też warto podejmować dyskusję w tym zakresie.

Naukowcy rozpatrują również bezpieczeństwo jako substytut szczęścia różnie interpretowanego na przełomie dziejów. Grecki filozof Arystoteles uważał, że warunkiem osiągnięcia szczęścia jest życie niezależne, bezpieczne, przyjemne, a także prowadzone na wysokim poziomie materialnym [1; s. 82-83]. Według niego powyższe stanowi najwyższe dobro. Filozof rzymski Lucjusz Anneusz Seneka uważał, że życie szczęśliwe sprowadza się do radości z tego, co się posiada w danej chwili [16; s. 66].

Zdaniem epikurejczyków szczęście można było osiągnąć dzięki przyjemnościom i unikaniu cierpień [24; s. 11]. Z kolei św. Augustyn głosił, że człowiek będzie szczęśliwy wtedy, kiedy znajdzie Boga [23; s. 49]. W jego ocenie szczęścia nie dają rzeczy materialne, lecz wszelkie sprawy duchowe. W nowożytnym utylityzmie J. Benthama i J. S. Milla szczęście to „ostateczna wartość wyrażana przez trwałą satysfakcję tworzoną przez zróżnicowane przyjemności w różnych sferach życia” [24; s. 11].

Jak przedstawiono powyżej szczęście rozumiane jest w różnoraki sposób. W konsekwencji jednak powyższe treści można sprowadzić do jednego sformułowania, które zostało wypowiedziane przez E. Fromena, że „Jesteśmy szczęśliwi [...], jeżeli dostajemy to czego chcemy” [8; s. 14]. W zasadzie, czy są to wartości materialne, duchowe czy jakiegokolwiek inne, chodzi o pragnienia i życzenia. Niestety kiedyś i dziś nie jest możliwe, by każdy mógł w ciągłym procesie realizować zamierzenia, które dawałyby mu tylko i wyłącznie szczęście, dlatego też jak słusznie zauważa J. Świniarski i W. Chojnowski, nastąpiło przewartościowanie dobra najwyższego ze szczęścia na bezpieczeństwo lub traktowanie bezpieczeństwa jako współczesnego, bardziej realnego i rzeczywistego substytutu szczęścia.

Zdaniem R. Rosa bezpieczeństwo obejmuje zaspokojenie potrzeb: istnienia przetrwania, pewności, stabilności, całości. Uważa on, że nie tylko przetrwanie jest ważne, ale także gwarancja jakości życia. Powyższy tok rozumowania znacznie może poszerzać katalog zagrożeń dla bezpieczeństwa oraz koniecznych środków, które muszą być podejmowane w celu ich likwidacji [15 ; s. 13].

W rozważaniach psychologicznych, A. H. Maslow, definiując potrzeby człowieka, zhierarchizował je począwszy od potrzeb fizjologicznych, poprzez bezpieczeństwo, potrzebę przynależności, szacunku, a na potrzeby samorealizacji kończąc. W myśl powyższego należy rozumieć, że w pierwszej kolejności, by każdy człowiek mógł funkcjonować, muszą być zaspokojone potrzeby niższego rzędu – pragnienie i głód, które są podstawowym warunkiem przetrwania i funkcjonowania. Stanowią one podwaliny do zapewnienia bezpieczeństwa, czyli poczucia pewności, braku lęku lub zagrożenia. Powyższe powinno mieć swoje odzwierciedlenie w stabilnym środowisku, zarówno psychicznym, jak i emocjonalnym. W opinii Maslowa bezpieczeństwa nie należy łączyć ze szczęściem, które może wynikać z zadowolenia czy satysfakcji. Powyższe ma swoje odzwierciedlenie dopiero w potrzebie samorealizacji definiowanej jako zadowolenie z postępowania i określonego zachowania się człowieka.

W trakcie prowadzonych rozważań należy zauważyć, że najważniejszy jest byt, istnienie człowieka, który może odczuwać lęk przed zagrożeniem.

Bez powyższego mówienie o bezpieczeństwie nie ma najmniejszego sensu. Z kolei kwestia istnienia nasuwa pytania o jego sens i celowość. To właśnie cel nadaje istnieniu sens. Każdy istnieje bowiem „po coś”, ma jakiś cel do zrealizowania. Gdyby było inaczej, z pewnością zastanawiano by się nad potrzebą istnienia. Zgodnie z założeniami filozofii egzystencjalistycznej podstawowymi wartościami człowieka jest jego byt oraz rozwój i tylko niezagrożenie tych dwóch wartości daje poczucie bezpieczeństwa.

Zdania naukowców zajmujących się zagadnieniami bezpieczeństwa również nie są jednakowe. Zdaniem R. Zięby i J. Stańczyka bezpieczeństwo ściśle związane jest z takim stanem jak pewność. Pierwszy z nich uważa, że bezpieczeństwo to „stan i poczucie pewności oraz wolności od zagrożeń” [30; s. 5] natomiast drugi, że „bezpieczeństwo jest (...) identyczne z pewnością (...) i oznacza brak zagrożenia (...) fizycznego albo ochronę przed nim” [21; s. 15]. Stanisław Koziej koncentruje się na podejściu pragmatycznym, twierdząc, że jeżeli jest mowa o dynamicznym (procesie) bezpieczeństwa danego podmiotu w sensie praktycznym, to należy mieć w myśli tę dziedzinę jego aktywności, która zmierza do „zapewnienia możliwości przetrwania, rozwoju i swobody realizacji własnych interesów w konkretnych warunkach, poprzez wykorzystywanie okoliczności sprzyjających (szans), podejmowanie wyzwań, redukcja ryzyka oraz przeciwdziałanie (zapobieganie i przeciwstawianie się) wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla podmiotu i jego interesów” [9; s. 2].

Z punktu widzenia polityki międzynarodowej bezpieczeństwo to „jeden z naczelných celów egzystencjalnych narodów, państw i ich grup wynikający z konieczności zaspokojenia podstawowych potrzeb: istnienia, przetrwania i rozwoju.” [13; s.16].

W opinii S. Śladkowskiego bezpieczeństwo podlega „warunkowaniu przez ogólne tendencje i procesy rozwoju społeczności zarówno w wymiarze wewnętrznym (wewnątrzpaństwowym), jak i zewnętrznym odnoszonym do rozwoju społeczności międzynarodowej” [17; s. 3]. Powyższe skutkuje narastającymi współzależnościami, a to z kolei ma znaczenie dla przeobrażeń treści i form zapewnienia bezpieczeństwa. Sytuacja ta sprawia, że pojawia się trudność w definiowaniu terminu „bezpieczeństwo”, a także jego pochodnych, które włączają w obszar zainteresowania jego rodzaje wyłaniające się z przejawów różnej działalności społecznej. Wspomniany badacz, wyjaśniając przyczynę powyższego zjawiska, tłumaczy, że różnice i odrębności, które utrzymują się i są kształtowane przez społeczność krajową i międzynarodową, mają wpływ na postrzeganie zagrożeń. Doskonałym przykładem zasługującym na uwagę jest fakt, że prawdopodobieństwo wystąpienia konkretnego zagrożenia powoduje skupienie

się nad jego zagadnieniem często wielu narodów. W konsekwencji lekceważy się możliwość wystąpienia innych zagrożeń, do momentu ustabilizowania się sytuacji. Dopiero wtedy dostrzega się potrzebę poszerzania treści pojęcia bezpieczeństwo o obszary obejmujące np. sfery gospodarcze, kulturowe, naukowo-techniczne, ideologiczne czy też ekologiczne.

Natomiast B. Balcerowicz uważa, że na istotę bezpieczeństwa składa się: gwarancja nienaruszonego przetrwania oraz gwarancja możliwości rozwoju. Według wspomnianego autora powyższy termin należy postrzegać w dwóch aspektach: wewnętrznym i zewnętrznym, a także w czterech wymiarach: jednostkowym, grupowym, narodowym (państwowym) oraz międzynarodowym [2; s. 55].

Warto zwrócić uwagę na słowa A. Wolfersa, który uznał, że „bezpieczeństwo, w obiektywnym sensie, mierzy nieobecność zagrożeń dla nabytych wartości, w subiektywnym sensie, nieobecność strachu, że takie wartości będą zaatakowane” [28; s. 150].

Prowadząc rozważania na temat bezpieczeństwa, warto wziąć również pod uwagę proponowany model przez szwajcarskiego politologa D. Freia, który uwzględnia cztery elementy [7; s. 17-21]:

- stan braku bezpieczeństwa występujący w sytuacji prawidłowo postrzeganego rzeczywistego zagrożenia;
- stan obsesji, w którym niewielkie zagrożenie postrzegane jest jako duże;
- stan fałszywego bezpieczeństwa opierający się na niedoszacowaniu (lekceważeniu) poważnego zagrożenia;
- stan bezpieczeństwa, w którym zagrożenie jest niewielkie, a jego postrzeganie adekwatne.

Wspólną cechą większości definicji bezpieczeństwa jest określanie go mianem procesu [10; s. 10], w którym uczestniczy wiele podmiotów. W konsekwencji bezpieczeństwo jest ciągłym procesem społecznym, w ramach którego podmioty działające starają się doskonalić mechanizmy zapewniające im poczucie bezpieczeństwa. Proces ten ma charakter zmienny w czasie o zróżnicowanej dynamice i intensywności, która powiązana jest ze zmiennością warunków otoczenia, postępowaniem cywilizacyjnym, a także sferami i zakresem potrzeb poszczególnych podmiotów.

W. Zajdziński oraz S. Miłosz stoją na stanowisku, że w rozważaniach o bezpieczeństwie kraju przyjmuje się tezę, „iż bez względu na epokę i ustroj zachowaniem państwa na arenie międzynarodowej rządzą dążenia odzwierciedlające podstawowe interesy narodowe:

- po pierwsze – wola przetrwania – zachowania własnej egzystencji i tożsamości; a więc suwerenności i integralności terytorialnej;

- po drugie – rozwój i wzrost swojej pozycji w otoczeniu” [29; s. 70].

Zatem należy założyć, że bezpieczeństwo to nic innego jak działania zmierzające do przetrwania (suwerenność państwa, biologiczne przetrwanie), a także do rozwoju społeczeństwa. Suma tych dwóch składników jest gwarancją bezpieczeństwa.

3. Kryteria typologiczne bezpieczeństwa i ich konsekwencje

Zdaniem wielu badaczy bezpieczeństwo jest niepodzielną kategorią, jednak w celu uzyskania odpowiedzi na pytania rodzące się w trakcie procesu badań nad bezpieczeństwem konstruuje się różne jego typologie.

Bezpieczeństwo należy rozpatrywać w szerszej perspektywie, przyjmując dobrodziejstwa, jakie niosą ze sobą odmienne dyscypliny naukowe. Jak zauważa B. Wiśniewski zagadnieniami przydatnymi do opisywania i wyjaśniania faktów, procesów i zjawisk w szeroko rozumianym bezpieczeństwie są: podmiot, z punktu widzenia którego bezpieczeństwo jest analizowane; środowisko (otoczenie), dzięki któremu podmiot (...) zaspokaja swoje podstawowe potrzeby, realizując interesy i osiągając określone cele i wartości; relacje między podmiotem a jego środowiskiem (otoczeniem), a także ryzyko towarzyszące wszelkim zmianom i rozwojowi [27; s.16].

W drodze prowadzonej analizy należy stwierdzić, że główna rola bezpieczeństwa to zapewnienie trwania, przetrwania i rozwoju danego podmiotu, a także jego środowiska.

W literaturze przedmiotu prowadzone są rozważania na temat bezpieczeństwa w kilku wymiarach. J. Kukułka proponuje, by rozważania nad bezpieczeństwem prowadzić w wymiarach podmiotowym, przedmiotowym i procesualnym [11; s. 40-41]. Z kolei R. Zięba uważa, że powyższym zagadnieniem należy zajmować się przy uwzględnieniu następujących aspektów [31; s. 30-32]:

- podmiotowego: bezpieczeństwo narodowe i bezpieczeństwo międzynarodowe;
- przedmiotowego: bezpieczeństwo polityczne, wojskowe, gospodarcze, społeczne, kulturowe, ideologiczne, ekologiczne, informacyjne itd.;
- przestrzennego: bezpieczeństwo personalne (dotyczące indywidualnych ludzi – osób), lokalne (państwowo-narodowe), subregionalne, regionalne (koalicyjne), ponadregionalne i globalne (uniwersalne);
- czasu: stan bezpieczeństwa i proces bezpieczeństwa;
- sposobu organizowania:
 - indywidualne (unilateralne) – hegemonizm mocarstwowy (zapewnienie przez działanie);

- jednostronne (izolacjonizm, neutralność, niezaangażowanie);
- sojusze (system blokowy);
- system bezpieczeństwa kooperacyjnego;
- system bezpieczeństwa zbiorowego (regionalnego, uniwersalnego) [31; s. 25].

Podobne zdanie przedstawił B. Balcerowicz w opracowaniu *Bezpieczeństwo polityczne Rzeczypospolitej Polskiej*.

Jak zauważa W. Kitler bezpieczeństwo w ujęciu podmiotowym może dotyczyć człowieka posiadającego system właściwych wartości; grupy ludzi o różnej skali wartości; sformalizowanych i terytorialnie rozpoznawalnych struktur, kierujących się określonymi normami prawnymi takimi jak gmina, powiat, województwo, państwo, grupa państw. Tę opinię podziela S. Koziej, który uważa, że podmiotem bezpieczeństwa mogą być „wszystkie jednostki mające własne interesy i wyrażające ambicje realizacji tych interesów” [9, s. 2]. Powyższe należy rozpatrywać odpowiednio w następujących kategoriach bezpieczeństwa indywidualnego (osobowe, personalne); grupowego (rodowe, plemienne); narodowego (państwowe), międzynarodowego (regionalne, globalne) [9; s. 2].

Wymiar przedmiotowy obejmuje różne dziedziny (płaszczyzny). Ma on charakter pomocniczy względem podziału podmiotowego, ale nie stanowi odrębnego kierunku ustaleń teoretycznych. Wymiar ten pozwala na określenie rodzajów bezpieczeństwa. Jak zauważa Cz. Znamierowski można wyróżnić m.in. bezpieczeństwo: polityczne, militarne, ekonomiczne, społeczne, kulturowe, ideologiczne, ekologiczne, zewnętrzne i wewnętrzne [32; s. 80]. Bardzo ważne w procesie badania przedmiotu jest poszerzenie: „katalogu chronionych wartości; zakresu środków i metod polityki bezpieczeństwa; przestrzennej wizji bezpieczeństwa państwa” [26; s. 20] celem wzbogacenia naukowego opisu bezpieczeństwa rozpatrywanego z przedmiotowego punktu widzenia.

Wymiar procesualny odnosi się do subiektywnych i obiektywnych aspektów bezpieczeństwa, tj. pewności funkcjonowania i rozwoju danego podmiotu [11; s. 40-41].

W ocenie B. Wiśniewskiego podział bezpieczeństwa jest zintegrowany z trzema obszarami [11; s. 22]:

- jednostkowym, grupowym i społecznym;
- globalnym, regionalnym i lokalnym;
- obiektywno-subiektywnym.

Rozważania o wszystkich rodzajach bezpieczeństwa z pewnością można prowadzić z uwzględnieniem powyższych obszarów. Można również, jak zauważa B. Wiśniewski, traktować je w sposób zintegrowany, tzn. kompleksowy i wielowymiarowy.

Tego rodzaju mechanizm daje swobodę w zakresie prowadzenia badań i dokładny jego pomiar.

Warto zwrócić również uwagę na sposób podziału bezpieczeństwa ujętego w *Słowniku terminów z zakresu psychologii dowodzenia i zarządzania* [20; s. 17]. Uwzględniono w nim podział:

- ze względu na obszar jaki obejmuje, czyli na bezpieczeństwo globalne, międzynarodowe, regionalne i narodowe;
- ze względu na stosunek do obszaru państwa, czyli na bezpieczeństwo zewnętrzne i wewnętrzne;
- ze względu na dziedzinę w jakiej występuje, czyli na bezpieczeństwo militarne, polityczne, energetyczne, ekologiczne, informatyczne, społeczne, kulturowe; fizyczne i socjalne; strukturalne i personalne.

Zaproponowany podział jest bardzo podobny do poprzednich, co oznacza, że postrzeganie typologii zagrożeń w różnych dyscyplinach jest niemalże takie same.

Z kolei w *Strategii bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* przyjęto podział bezpieczeństwa narodowego na [22; s.10-20] bezpieczeństwo: zewnętrzne, militarne, wewnętrzne, obywatelskie, społeczne, ekonomiczne, ekologiczne, informacyjne i telekomunikacyjne.

Bezpieczeństwo jest obszarem intensywnych badań naukowców z różnych dziedzin. Występujące niebezpieczeństwa, które zagrażają szeroko pojętemu bezpieczeństwu, były, są i będą głównymi przyczynami prowadzenia badań oraz dyskusji w przedmiotowym zakresie. Bez wątpienia zapewnienie szeroko rozumianego bezpieczeństwa obywatelom leży w interesie państwa. Gwarancją powyższego jest nie tylko fizyczne bezpieczeństwo, ale również zapewnienie odpowiedniego poziomu egzystencji. Jak powiedziano wyżej interpretacji terminu bezpieczeństwo jest wiele. Na przełomie lat, a także w różnych dyscyplinach i subdyscyplinach interpretuje się go odmiennie. W wielu definicjach i typologiach odnaleźć można zarówno szereg podobieństw i cech wspólnych, jak również różnic. W zasadzie bezpieczeństwo, jak przedstawiają powyższe treści, ewoluowało w czasie – przy uwzględnieniu bieżącej sytuacji na arenie nie tylko narodowej, ale i międzynarodowej. Jednak najogólniej rzecz ujmując, można stwierdzić, że bezpieczeństwo to wiedza teoretyczna i praktyczna, dzięki której zostanie zapewniona możliwość egzystencji (przetrwania), a także realizacji własnych interesów w niesprzyjającym środowisku, uwzględniając wykorzystanie pojawiających się szans, podejmowanie wyzwań, redukcja ryzyka, a także zapobieganie i przeciwstawianie się wszelkim zagrożeniom godzących w podmiot, a także w jego interesy.

W zależności od przedmiotu (treści) bezpieczeństwa wyróżnia się tyle jego rodzajów, dziedzin, obszarów, ile jest możliwych sfer aktywności danego podmiotu. W zasadzie w każdej sferze aktywności występują jakieś elementy bezpieczeństwa, dlatego też spotkać można bezpieczeństwo energetyczne, teleinformatyczne, informacyjne, masowych imprez sportowych, morskie, lotnicze, w ruchu lądowym, społeczne (w tym np. socjalne), publiczne, powszechne, antyterrorystyczne, antykorupcyjne, gospodarcze (w tym np. energetyczne, finansowe, infrastrukturalne), w komunikacji i transporcie, ekonomiczne, kulturowe itp.

- Jeżeli mowa o zintegrowanym bezpieczeństwie narodowym (państwowym) Polski wyróżnia się zgodnie z Konstytucją obszary z podziałem na dziedziny:
 - bezpieczeństwo zewnętrzne;
 - bezpieczeństwo wewnętrzne.

4. Podsumowanie

Reasumując, uprawnionym wydaje się stwierdzenie, że z racji znaczenia bezpieczeństwa w życiu człowieka podlega ciągłym i systematycznym badaniom. Badania nad bezpieczeństwem prowadzone są we wszystkich dziedzinach naukowych. W każdej z nich przyjmuje się kryteria służące typologii bezpieczeństwa, właściwe dla danej dziedziny naukowej. Dostrzega się kryteria wspólne. W niniejszym artykule zostały one wyeksponowane.

5. Wnioski

Na zakończenie należy podkreślić, że dyskusja na temat bezpieczeństwa trwa i trwać będzie, ponieważ jego definicje powstające na przestrzeni lat dowodzą, że termin ten ewoluuje. Bezpieczeństwo może być definiowane jako konkretny cel, ale i jako następstwo, co oznacza, że społeczeństwo interesuje się czymś zwłaszcza wtedy, gdy to straci. Idąc tym tokiem rozumowania, należy stwierdzić, że temat będzie w zasadzie jeszcze długo wszechobecny, a badania będą trwały tak długo, jak będzie występowało prawdopodobieństwo jego zachwiania.

Literatura

1. Arystoteles, *Retoryka-Poetyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
2. Balcerowicz B., *Bezpieczeństwo polityczne Rzeczypospolitej Polski*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2004.
3. Beveridge W.I.B., *Sztuka badań naukowych*, Warszawa 1963, Podstawowy Zakład Wydawnictw Lekarskich.
4. Boryś W., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2010.

5. Chojnacki W., *Integracyjne i dezintegracyjne podejścia do bezpieczeństwa [w:] Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych*, B. Wiśniewski (red. nauk.), Wydawnictwo WSPol, Szczytno 2011.
6. *Dictionary of the Social Sciences*, London 1964.
7. Frei D., *Sicherheit, Grundfragen der Weltpolitik*, Stuttgart 1977.
8. Fromm E., *O sztuce istnienia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Wrocław-Kraków 1997.
9. Koziej S., *Wstęp do teorii i historii bezpieczeństwa – skrypt internetowy*, Warszawa/Ursynów 2010.
10. Kukułka J., *Narodziny nowych koncepcji bezpieczeństwa*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1997.
11. Kukułka J., *Narodziny nowych koncepcji bezpieczeństwa [w:] Bezpieczeństwo międzynarodowe w Europie Środkowej po zimnej wojnie*, J. Kukułka (red.), Wydawnictwo UW, Warszawa 1994.
12. Lisiecki M., Kwiatkowska-Basałaj B. [w:] *Zarządzanie bezpieczeństwem*, P. Tyrała (red.), Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu, Kraków 2000.
13. *Mały słownik stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1997.
14. Marczak J., *Współczesny charakter, potrzeby i organizacja bezpieczeństwa narodowego [w:] Wojskowe wsparcie władz cywilnych i społeczeństwa – założenia przygotowania i użycie*, W. Kitler, A. Skrabacz (red.), Wydawnictwo AON, Warszawa 2004.
15. Rosa R., *Filozofia i edukacja dla bezpieczeństwa w obliczu szans, zagrożeń i wyzwań przełomu XX i XXI w. [w:] Bezpieczeństwo człowieka i zbiorowości społecznych*, W. Maliszewski (red.), Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej, Bydgoszcz 2005.
16. Seneka L.A., *O szczęściu*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1996.
17. Śladkowski S., *Bezpieczeństwo ekologiczne Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2004.
18. *Słownik języka polskiego*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1978, t.I.
19. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2002.
20. *Słownik terminów z zakresu psychologii dowodzenia i zarządzania*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2000.
21. Stańczyk J., *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Wydawnictwo PAN, Warszawa 1996.
22. *Strategia bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2007.

23. Św. Augustyn, *Dialogi filozoficzne*, Wydawnictwo Znak, Kraków 1999.
24. Świniarski J., Chojnacki W., *Bezpieczeństwo jako współczesny substytut szczęścia* [w:] *Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa*, K. Jałoszyński, B. Wiśniewski, T. Wojtuszek (red. nauk.), Wydawnictwo WSA, Bielsko-Biała 2007.
25. *The Oxford Reference Dictionary*, Oxford 1991.
26. Wiśniewski B., *Główne typy bezpieczeństwa* [w:] *Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych*, B. Wiśniewski (red. nauk.), Wydawnictwo WSPol, Szczytno 2011.
27. Wiśniewski B., *Współczesne rozumienie bezpieczeństwa* [w:] *Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych*, Wydawnictwo WSPol, Szczytno 2011.
28. Wolfers A., *Discord and Collaboration*, Johns Hopkins University Press, Baltimore 1962.
29. Zajdziński W., Miłosz S., *Rola sił zbrojnych wybranych państw w polityce bezpieczeństwa*, Wydawnictwo AON, Warszawa 1998.
30. Zięba R., *Pojęcia i istota bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych*, „Sprawy Międzynarodowe” 1989, nr 10.
31. Zięba R., *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego: koncepcje – struktury – funkcjonowanie*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1999.
32. Znamierowski Cz., *Szkoła prawa. Rozważania o państwie*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1988.

kom. dr inż. Barbara Kaczmarczyk – absolwentka Politechniki Wrocławskiej (studia inżynierskie) we Wrocławiu, Akademii Obrony Narodowej w Warszawie (studia magisterskie i doktoranckie) oraz Uniwersytetu Warszawskiego w Warszawie (studia podyplomowe). Autorka i redaktorka naukowa opracowań publikowanych w kraju oraz w Niemczech, Czechach, Słowacji i Ukrainie w zakresie bezpieczeństwa, zarządzania, zarządzania kryzysowego (komunikacja, kooperacja, ćwiczenia) oraz edukacji dla bezpieczeństwa. Prowadzi zajęcia w uczelniach z zakresu bezpieczeństwa, zarządzania kryzysowego, edukacji dla bezpieczeństwa. Sekretarz Regionalnego Centrum Badań nad Bezpieczeństwem w Bielsku-Białej, Członek Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych, European Association for Security oraz rady programowo-naukowej kwartalnika Śląska Policja. Funkcjonariuszka Straży Granicznej od 2002 do 2012 roku. Od 2012 ekspert Sekcji Operacji Policyjnych i Zarządzania Kryzysowego w Sztapie Policji Komendy Wojewódzkiej we Wrocławiu.